

УДК 911.3:330.15:379.8]:35.072.1(477.82-72)

DOI <https://doi.org/10.32782/geochasvnu.2023.2.07>

Ірина Нетробчук

кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
iryna-nim@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8633-7426>

Олег Мельник

кандидат географічних наук, асистент кафедри фізичної географії,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
melnykoleg28@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1584-2943>

Роман Качаровський

магістр географії, старший лаборант кафедри економічної та соціальної географії,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
romankacharovsky@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6096-4800>

ВПЛИВ ПРИРОДНОГО РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА РОЗВИТОК МАНЕВИЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. Здійснено аналіз специфіки алгоритму створення Маневицької територіальної громади (ТГ) Волинської області в результаті трансформації попередньої моделі місцевого самоуправління. Охарактеризовано основні особливості громади, її структуру системи розселення населення. Апробовано методику дослідження локального природного рекреаційного потенціалу на рівні територіальних громад. У цьому науковому дослідженні природний рекреаційний потенціал розглядається як система природних та частково соціально-економічних чинників, що визначають умови для відпочинку та туризму. Здійснюючи науковий пошук у межах заданої тематики, значну увагу було приділено вивченню місцевого клімату, першочергово охарактеризовано гідротермічний режим й гідрографічну мережу, де описуються морфометричні характеристики основних водних об'єктів ТГ – озер, річок, водосховищ та ставків; описано ґрунтово-рослинний покрив, біорізноманіття лісових фітоценозів, виокремлено структуру мисливських угідь і земельних ресурсів громади. Чинне місце в дослідженні приділено мережі природно-заповідного фонду (ПЗФ). Охарактеризовано фізико-географічні умови в межах об'єктів ПЗФ, зокрема рослинний покрив та видове різноманіття існуючих зооценозів із метою організації раціонального рекреаційного природокористування в Маневицькій ТГ. Розглянуто потенціал територіального розширення природоохоронної мережі та окремих об'єктів ПЗФ.

Ключові слова: територіальна громада, рекреаційний потенціал, природно-заповідний фонд, річки, озера, ґрунти, природно-заповідні об'єкти, р. Стир, р. Стохід, Маневицька ТГ, Камінь-Каширський район, Волинська область.

Netrobchuk Iryna, Melnyk Oleg, Kacharovskiy Roman. THE INFLUENCE OF NATURAL RECREATION POTENTIAL ON THE DEVELOPMENT OF MANEVYCHSI TERRITORIAL COMMUNITY OF VOLYN REGION

Abstract. An analysis of the specifics of the algorithm for the creation of the Manevychsi Territorial Community (TC) of the Volyn Region as a result of the transformation of the previous model of local self-government was carried out. The main features of the community, its structure of the population settlement system are characterized. The method of researching the local natural recreational potential at the level of territorial communities has been tested. In this scientific study, the natural recreational potential is considered as a system of natural and partially socio-economic factors that determine the conditions for recreation and tourism. Carrying out a scientific search within the given topic, considerable attention was paid to the study of the local climate, the hydrothermal regime and hydrographic network were primarily characterized, where the morphometric characteristics of the main water bodies of the Territorial Community – lakes, rivers, reservoirs and ponds are described; soil and vegetation cover, biodiversity of forest phytocenoses are described, the structure of hunting grounds and land resources of the community singled out. A current position in the study is given to the network of the nature reserve fund (NRF). Geographical conditions within the nature reserve fund objects were characterized, in particular the vegetation cover and species

diversity of the existing zoocenoses, with the aim of organizing rational recreational nature use in the Manevychi Territorial Community. The potential of the territorial expansion of the nature protection network and individual objects of the nature reserve fund Manevychsi Territorial Community was considered.

Key words: territorial community, recreational potential, nature reserve fund, rivers, lakes, soil, nature reserve objects, Styr river, Stokhid river, Manevychi TG, Kamin-Kashirsky district, Volyn region.

Актуальність теми дослідження. Природний рекреаційний потенціал у сучасних умовах інтенсивного розвитку цивілізації з кожним роком набуває все більшого значення в забезпеченні відпочинку людського ресурсу держави, підтриманні та відтворенні здоров'я нації. Проте істотний антропогенний вплив людини на природу спричиняє значне погіршення стану природного ресурсного потенціалу. Його збереження та відтворення залежить від багатьох умов та чинників, зокрема й здійснення природоохоронних заходів на окремо взятих локальних територіях, зокрема в межах адміністративних територій. Радянська система адміністративно-територіального устрою та державного управління, яка діяла в Україні ще з часів проголошення незалежності, була орієнтована на здійснення керування територіями з центру, практично унеможлиблювала та істотно гальмувала розвиток місцевих громад, зокрема й у царині охорони природи.

Перший крок у процесі новітнього функціонування адміністративних територій держави та місцевого самоврядування здійснила Верховна рада України у 2015 р., завдяки прийняттю Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [24], де прописала основні засади для побудови новітніх управлінських відносин між державою, регіоном, районом та громадою. Цим та іншими нормативними актами створено юридичну основу для новітнього розвитку територіальних громад (ТГ), що відкриває можливості використання наявних ресурсів для забезпечення власних потреб і вирішення наболілих проблем. Використання рекреаційних ресурсів за умов децентралізаційних процесів дасть змогу посилити відновлення природних територій, поліпшити екологічну ситуацію, розвинути туристсько-рекреаційну сферу в межах територіальних громад. Тому дослідження природного рекреаційного потенціалу кожної з них є актуальним і перспективним.

Стан вивчення питання з аналізом основних праць. Проведенню детального дослідження природного рекреаційного потенціалу на регіональному та локальному рівнях нині присвячені праці багатьох науковців. Природно-рекреаційний комплекс Волинської області досліджували Я. Б. Олійник, Л. М. Черчик, О. В. Міщенко, І. В. Єрко. На рівні адміністративних територій громад окремі елементи природного рекреаційного потенціалу розглядали І. П. Ковальчук, В. О. Фесюк, Ф. В. Зузук, І. М. Нетробчук [15; 18; 27], Л. Т. Чижевська [15; 18; 27], З. К. Карпюк [15; 18; 27], Т. С. Павловська, С. В. Полянський [15; 18; 27], Т. О. Полянська [15], В. Ю. Стельмах [27], О. В. Мельник [18; 27], Р. Є. Качаровський [15; 18; 27], О. В. Антипюк, Г. В. Лук'янова [15]. Проте, питання наявності й використання природного рекреаційного потенціалу Маневицької ТГ досліджене недостатньо.

Мета та завдання дослідження. Метою наукового дослідження є оцінка природного рекреаційного потенціалу Маневицької селищної територіальної громади. Основними завданнями є вивчення кліматичних умов, гідрологічних об'єктів, певних особливостей лісового та природно-заповідного фонду. Істотне значення має пошук можливостей збереження та покращення стану довкілля, що істотно впливає на використання природи як головного чинника рекреації громади. З цією метою проведено аналіз наявної інформації статистичних щорічників Головного управління статистики у Волинській області, звітні та довідкові матеріали підрозділів Регіонального офісу водних ресурсів у Волинській області, Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства, Управління екології та природних ресурсів Волинської обласної державної адміністрації, інформацію офіційних сайтів Камінь-Каширської районної державної адміністрації та Маневицької ТГ. Виконуючи це дослідження, було

використано порівняльно-географічний, статистичний, аналітичний методи, проведено узагальнення та систематизацію інформації.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих результатів. Внаслідок проведеної адміністративно-територіальної реформи та здійснення децентралізації влади місцеві громади отримали істотні повноваження та фінансові можливості для вирішення найбільш гострих проблем у межах своїх територій. Трансформація моделі місцевого самоврядування сприяє покращенню управління ресурсами на рівні окремо взятих локальних територій, зокрема й збереженню та відновленню природних у межах громад [15; 18; 27].

У період із 2015 по 2022 рр. в Україні було створено 1438 територіальних громад (ТГ), із яких у Волинській області – 54 [3; 5]. Не менше 35 % із них – селищні ради, зокрема й Маневицька. Вона сформована навколо смт Маневичі, колишнього однойменного районного центру, значного залізничного вузла та промислового центру. Маневицька селищна територіальна громада створена згідно норм Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» 04 грудня 2020 р. [24] До неї увійшли смт Маневичі та 35 сіл (рис. 1). Площа громади складає 1091,3 км², або 5,4 % від території Волинської області, а населення на 01.07.2022 р. становить 27 235 осіб. Густота населення – 25,0 осіб/км². Утворено 13 старостинських округів. Центром громади є смт Маневичі. Маневицька ТГ межує – на півночі з Прилісненською, на північному заході – з Камінь-Каширською, на заході – з Поворською, на південному заході з Велицькою, на півдні – з Колківською громадами Волинської області, на сході – з Вараською та Полицькою громадами Рівненської області [3; 5; 10; 16; 20; 30].

Для Маневицької ТГ характерна наявність потужного природного рекреаційного потенціалу, що формується завдяки сприятливим кліматичним умовам, різноманіттю природних ресурсів та природно-заповідних територій.

Маневицька ТГ знаходиться в межах рівнинної підобласті Атлантико-континентальної кліматичної області помірного кліматичного поясу. Середньорічні значення за 2022 р.: температура – +9,1 °С (мінімальна температура -13,3 °С, максимальна – +33,0 °С); атмосферний тиск – 748,8 мм рт. ст. (мінімальне значення – 723,9, максимальне значення – 771,1); вологість повітря – 76 % (мінімальне значення – 20 %); швидкість вітру – 3,9 м/с. Тривалість безперервного періоду з температурою понад 0 °С становила 214 діб (із 19.04.2022 р. до 18.11.2022 р.). Упродовж червня–серпня середньомісячна температура коливається в межах від 20,2 до 21,9 °С. Повторюваність ясної погоди впродовж року – 14 %, похмурої – 60 %, суцільної хмарності – 48 %. Середньомісячна хмарність коливається від 4,8 балів у серпні до 7,4 балів у грудні–січні. Тривалість залягання постійного снігового покриву (8–15 см) становить від декількох днів до кількох десятків днів. У середньому за рік простежується 43 дні з туманом, 13 – із хуртовиною. Переважають вітри західного, північно-західного, південно-східного та південного напрямків [6–7; 10; 20; 28; 30].

Клімат характеризується м'якою зимою та нестійкими морозами, теплим літом, затяжними опадами восени та весною у вигляді дощу й є сприятливим для туризму та рекреації протягом усього року: у травні–серпні – для активного й пасивного відпочинку, кліматолікування, взимку – для активного відпочинку в холодний період року, що триває близько 60 днів [6–7; 10; 20; 28; 30].

Гідрографічна мережа територіальної громади складається з 11 річок (табл. 1). Водоймами замкнутого типу є ставки та дев'ять озер (табл. 2). З-поміж наявних річок до малих відносяться майже усі, крім річок Стир та Стохід, оскільки їхня довжина перевищує 50 км. Основні морфометричні показники річок подано у табл. 1 [1; 4; 7; 10; 16–17; 19–20; 29–30].

Загальна довжина малих річок Маневицької ТГ становить 194,02 км, а площа водозбору – 1330,93 км². Доступна інформація про малі річки обмежується відомостями про їх морфометричні показники.

Детальне дослідження басейнів малих річок неможливе без оцінки їх сучасного стану та обов'язкового врахування необхідності формування екологічної та природно-заповідної мереж, що забезпечуватиме раціональне використання ландшафтів та аквальної екосистем.

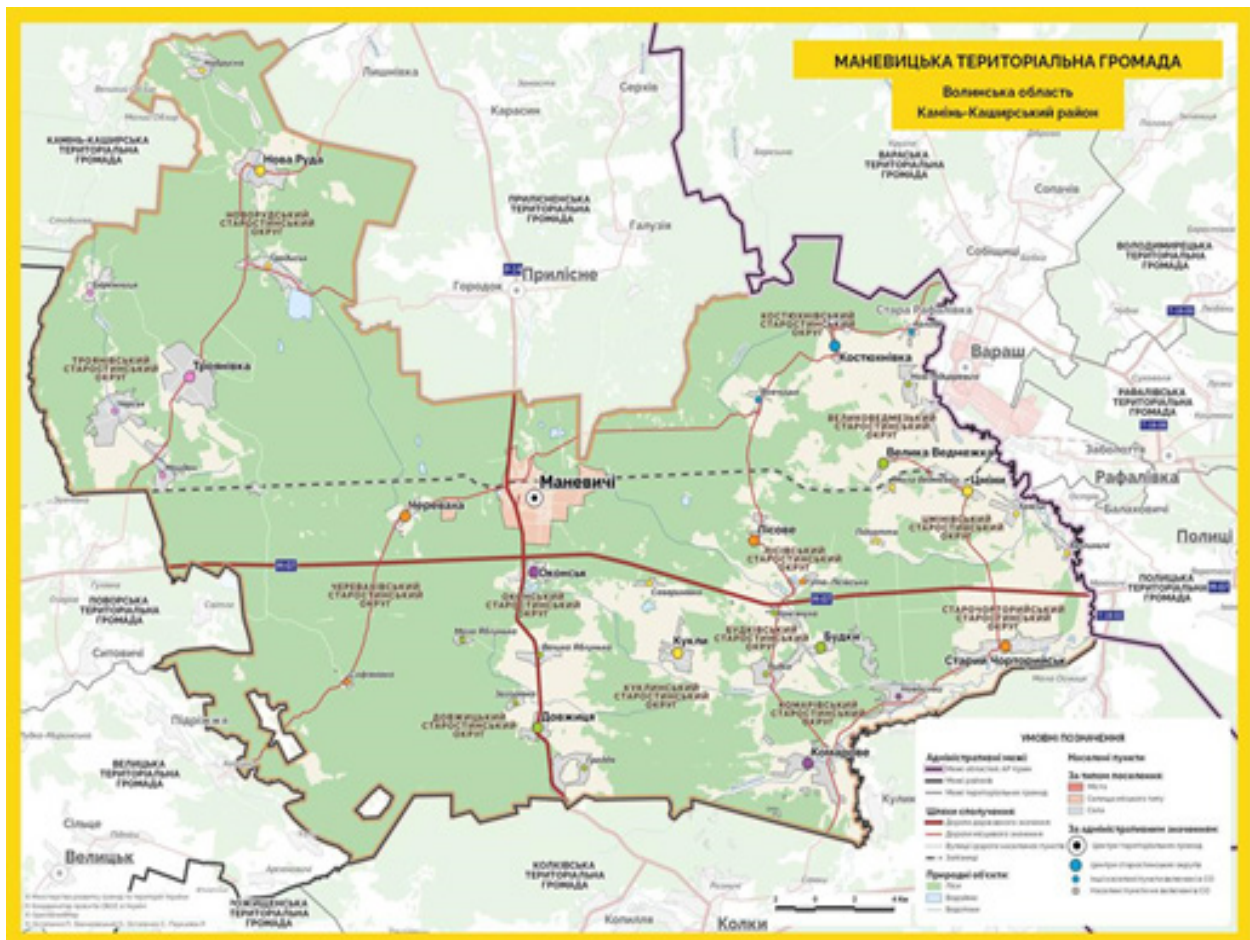

Рис. 1. Маневицька територіальна громада [5; 10; 16]

Водні об'єкти Маневицької громади є придатними для організації короткотривалого відпочинку, зокрема купання та плавання на човнах у межах річок, озер та ставків, спортивного рибальства. Також ці водні об'єкти можуть використовуватися з метою проактивного екологічного виховання населення та подорожучих. Гідрографічна мережа Маневицької громади відзначається значним потенціалом для створення розгалуженої системи закладів постійного розміщення рекреантів та допоміжної туристичної інфраструктури. Водні плеса володіють інвестиційним потенціалом для забезпечення розширеного відтворення та частково промислового вирощування цінних видів іхтіофауни з подальшим їх використанням для рибальського туризму [7–8; 17; 19; 27].

На території Маневицької громади поширені дерново-підзолисті, лучно-болотні, торфво-болотні, дернові та антропогенні ґрунти. Дерново-слабко- та середньопідзолисті піщані й глинистопіщані ґрунти поширені на південному заході від с. Довжиця та на сході від с. Градця. Дерновопідзолисті глеюваті супіщані та легкосуглинкові ґрунти охоплюють відносно незначну площу на схід від с. Довжиця на правобережжі р. Підгородець. Розміщені вони на вирівняних або слабкопідвищених, а глеюваті та глейові – на слабкознижених елементах рельєфу. Ґрунтоутвірною породою для них є водно-льодовикові відклади. Ці ґрунти відзначаються вираженою опідзоленістю та диференціаційованим вертикальним профілем. У верхньому горизонті ці ґрунти містять 1,3–2,5 % гумусу. Реакція ґрунтового розчину кисла й слабкокисла. Ступінь насичення основами низька. Дерново-підзолисті ґрунти відзначаються такими ознаками: ґрунтово-алювіальний горизонт (HE) має глибину гумусового горизонту 15–18 см; елювіальний горизонт (PE) може бути різної глибини; ілювіальний горизонт (J) несучільний і має різну глибину [6; 8; 16; 29].

Таблиця 1

Основні морфометричні показники річок Маневицької ТГ [6; 26]

Назва річки	Куди впадає (басейн головної річки)	Довжина річки, км	Площа водозбору, км ²
р. Стир	р. Прип'ять	483,00 (в межах області 227,5)	13 130,00 (в межах області 4885,27)
р. Стохід	р. Прип'ять	197,80	3172,92
р. Залізниця	р. Стир	31,06	110,50
р. Оконка	р. Стир	24,74	280,54
р. Чернявка	р. Оконка	18,93	77,68
р. Піщанка	р. Стир	10,53	39,85
р. Горбах	р. Стир	12,19	90,00
р. Осина	р. Стохід	26,28	203,3
р. Череваха	р. Стохід	30,52	293,3
р. Маневка	р. Череваха	25,84	148,8
р. Підгородець	р. Оконка	13,93	86,96

Таблиця 2

Основні морфометричні показники озер Маневицької ТГ [6; 26]

Назва озера	Площа, га	Об'єм озера, тис. м ³	Максимальна глибина, м
Болотне	3,0	50,0	3,0
Кручене	2,0	20,0	–
Лісівське	13,8	23,75	2,5
Черевахівське	11,7	280,0	–
Черське	5,0	120,0	–
Світле (Іванівське)	2,7	40,0	–
Засвинське	10,25	260,0	6,0
Озерце (Хидча)	1,1	20,0	3,5
Віно (Вино)	18,5	410,0	6,0

Земельні ресурси представлені сільськогосподарськими угіддями – 33,7 %, лісовкритими землями та чагарниками – 57,6 %, заболоченими – близько 4,7 %, забудованими – близько 1,8 %, інші землі становлять близько 2 % [6; 10; 16].

Для розвитку екологічного туризму найкраще використовувати ліси громади, що зосереджені у межах Городоцького, Поліського, Маневицького лісництв Державного підприємства «Маневицьке ЛГ». Головними лісоутворюючими породами є: сосна звичайна (*Pinus sylvestris*) – 61 %, ялина звичайна (*Picea abies*) – 15 %, береза повисла (*Betula pendula*) – 8 %, дуб звичайний (*Quercus robur*) – 7 %, вільха чорна (*Alnus glutinosa*) – 6 % та осика (*Populus tremula*) – 3 %. Вікова структура насаджень: молодняк – близько 18,5 %, середньовікові – 40,3 %, пристигаючі – 32,0 %, стиглі – 9,5 %. Серед недеревних ресурсів лісу важливе значення мають цінні види лікувальних трав і дикорослих ягід. У лісах є лікарські рослини: валеріани лікарської (*Valeriana officinalis*), конвалії травневої (*Convallaria majalis*), алтеї лікарської (*Althaea officinalis*). На території лісництв зростають ягідники: чорниці миртолистої (*Vaccinium myrtillus*), журавлини болотяної (*Vaccinium oxycoccos*), бруслини бородавчастої (*Euonymus verrucosus*) [2; 6; 10; 16; 20; 30].

Мисливські угіддя громади розташовані на землях ДП «Маневицьке ЛМГ» та Маневицьке відділення УТМР, ПП «Хуберт», ТЗОВ «ВУЛФ-К», МРМТ «Троянівське», де є можливість полювати на оленя благородного (*Cervus elaphus*), лося звичайного (*Alces alces*), зайця сірого (*Lepus europaeus*), лисицю звичайну (*Vulpes vulpes*), дику свиню (*Sus scrofa*) [1; 4; 9; 18; 23–24].

Потенційно важливим для забезпечення сталого розвитку громади є наявний природно-заповідний фонд, що утворений згідно норм Закону України «Про природно-заповідний фонд України» [25]. За даними Управління екології та природних ресурсів Волинської ОДА, в межах громади знаходиться 31 об'єкт природно-заповідного фонду, зокрема шість загальнодержавного та 25 місцевого значення, загальною площею 7486,3 га [28].

До природоохоронних об'єктів загальнодержавного значення належать шість заказників, зокрема три ландшафтні («Стохід» площею 1518 га; «Джерела» – 90,0 га; «Кручене озеро», 75,9 га), два ботанічні («Софіянівський» – 87,6 га; «Урочище Суничник» – 99,0 га;) та загальнозоологічний («Рись» – 320,5 га). Загальна площа цих територій становить 2191,0 га. Водночас площа ПЗФ об'єктів місцевого значення становить 5295,3 га, що становить 70,7 % усіх охоронних територій. До них належать 20 заказників, зокрема сім ландшафтних («Джерела», 90,0 га; «Кручене озеро», 75,9 га; «Стохід», 1518,0 га; «Майдан», 662,6 га; «Градиський», 589,0 га; «Градівський», 860,6 га; «Кашівський», 285,5 га) загальною площею 4081,0 га; три лісові («Дубина», 70,1 га; «Маневицький», 16,0 га; «Градівська дубина», 7,5 га) – 93,6 га, сім ботанічних («Софіянівський», 19,0 га; «Череваський», 4,3 га; «Урочище Суничник», 99,0 га; «Маневицький», 6,3 га; «Вовчицький», 10,0 га; «Костюхівський», 7,5 га; «Колодіївський», 9,5 га) – 155,6 га; шість загальнозоологічних («Дубова», 889,0 га; «Софіянівський резерват», 567,0 га; «Рись», 320,5 га, «Маневицький», 138,0 га; «Чорторійський», 188,0 га; «Лазнища», 842,8 га) – 2945,3 га; орнітологічний («Вовчицький», 290,0 га) та два гідрологічні («Світлий», 16,2 га; «Озеро Болотне», 9,5 га,) – 25,7 га. Також у ТГ є п'ять пам'яток природи, зокрема три ботанічні («Сосновий субір», 24,9 га; «Оконський ялиничник», 2,6 га; «Чорторійський ялиничник», 5,9 га) – 33,4 га та дві гідрологічні («Оконські джерела», 0,53 га; «Криничка», 2,9 га) – 3,43 га [6–7; 10; 12–13; 16; 21; 23–27; 30].

Ландшафтний заказник «Кручене озеро» (рис. 2а), що розміщений у межах земель Троянівського лісництва ДП «Городоцького ЛП», та ландшафтний заказник «Джерела» (рис. 2б) в межах Череваського лісництва ДП «Маневицького ЛП», створені Указом Президента України від 10.12.1994 р., № 750/94. В першому охороняється лісове частково заболочене озеро. Його прибережна смуга поросла низькобонітетними насадженнями сосни звичайної (вік 90 років) (*Pinus sylvestris*) та сосново-березовим лісом із домішкою дуба черешчатого (*Quercus robur*). Фауна озера представлена вужом звичайним (*Natrix natrix*) та черепахою болотяною (*Emys orbicularis*). До Червоної Книги України (ЧКУ) внесено наявні місцезростання верби чорничної (*Salix myrtilloides*) і вовчих ягід пахучих (*Daphne sneorum*). Основою заказника «Джерела» є ялиново-вільхові насадження з ділянками ялини звичайної (*Picea abies*), де також трапляється плаун річний (*Lycopodium annotinum*) – рідкісний вид ЧКУ. На території заказника розташований витік р. Череваха. У ландшафтному заказнику «Стохід» (рис. 2 в), що утворений Указом Президента України від 09.12.1998 р., № 1341/98, охороняється природно-територіальний комплекс р. Стохід із притоками, заплавами луками та лісовими масивами на терасах із вільхи чорної (*Alnus glutinosa*), сосни звичайної (*Pinus sylvestris*). На території заказника можна спостерігати рідкісні види рослин і тварин, занесені у ЧКУ, ЄЧС, додатків Бернської та Боннської конвенцій [6–7; 10; 12–13; 16; 23; 30].

Обидва ботанічні заказники загальнодержавного значення утворені Указом Президента України від 10.12.1994 р., № 750/94. В першому заказнику «Софіянівський», що лежить у межах землекористування Софіянівського лісництва ДП «Маневицького ЛП», під охороною перебувають високобонітетні мішані сосново-березові насадження з домішкою дуба звичайного (*Quercus robur*). В другому – «Урочище Суничник» лежить у межах земель ДП «Городоцьке ЛП». Охороняються 90-річні насадження сосни звичайної (*Pinus sylvestris*), а у трав'яному ярусі – вовчі ягоди пахучі (*Daphne sneorum*) [6–7; 10; 12–13; 16; 23; 30].

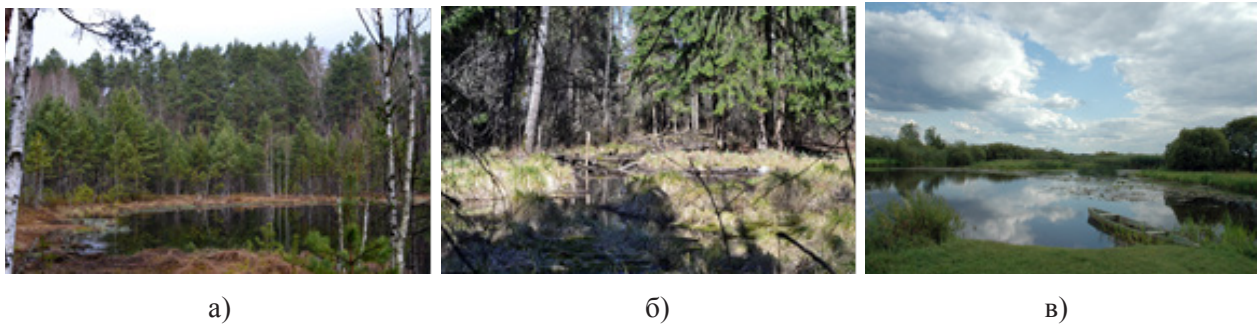

Рис. 2. Ландшафтні заказники загальнодержавного значення:
а) «Кручене озеро»; б) «Джерела»; в) «Стохід» [10; 12–13; 16; 23; 30]

Загальнозоологічний заказник «Рись», що утворений Постановою Ради Міністрів Української РСР від 02.06.1990 р., № 123, належить до земель ДП «Городоцьке ЛГ», де перебувають заболочені ялинові, вільхово-соснові лісові масиви з домішкою берези повислої. Тут також мешкає представник фауни, що підлягає охороні в Україні, Європі та світі – рись звичайна (*Lynx lynx*) [6–7; 10; 12–13; 16; 23; 30].

Наявна мережа об'єктів ПЗФ громади придатна для відпочинку, пізнавальної та екологічної діяльності.

Маневицька ТГ має сприятливі кліматичні умови, багата на водні, земельні, лісові ресурси та території ПЗФ, що є передумовою для поступального розвитку екологічного та пізнавального туризму та природоохоронної діяльності.

Проте розвитку рекреаційного потенціалу територіальної громади перешкоджає низка проблем, що зумовлює запровадження оптимізаційних заходів [15; 18; 27], а саме:

- 1) зменшення впливу на глобальні кліматичні зміни (зменшення викидів парникових газів, обмеження діяльності шкідливого виробництва та транспорту);
- 2) істотне збільшення площ лісових насаджень;
- 3) науково-обгрунтоване регулювання стану болотних угідь;
- 4) сприяння охороні водних об'єктів громади від забруднення;
- 5) розширення меж уже наявних об'єктів ПЗФ;
- 7) обгрунтування необхідності надання об'єктам ПЗФ місцевого значення вищого (загальнодержавного) статусу;
- 8) розробка та використання туристсько-екскурсійних маршрутів місцевого, регіонального та транскордонного рівня на базі об'єктів природно-заповідного фонду;
- 9) створення рекреаційних пунктів та місць короткотривалого відпочинку для туристів, зокрема доступних для осіб з інвалідністю;
- 10) застосування новітніх високотехнологічних методів інформування населення про цінність територій ПЗФ;
- 11) підвищення рівня наукової, еколого-виховної, туристсько-рекреаційної діяльності в межах загально-зоологічних заказників;
- 12) створення екологічної служби у Маневицькій ТГ та при Камінь-Каширській РДА;
- 13) залучення громадськості та науковців до збереження існуючих природних комплексів.

Висновки. Природні рекреаційні ресурси Маневицької ТГ є передумовою для розвитку екологічного та пізнавального туризму на цій території, здійснення природоохоронної та освітньо-наукової діяльності, основою для підтримання природної рівноваги на локальному рівні. Вивчення існуючого потенціалу природи в межах територіальної громади дасть змогу виявити реальний стан та існуючі ризики, сприятиме розробці заходів на місцевому й регіональному рівнях для вирішення екологічних проблем, ефективного розвитку рекреації та туризму. Про-

цес децентралізації створює передумови для покращення екологічної ситуації, збереження та відтворення природних ресурсів на територіальному рівні.

Новизна дослідження. Звичайно досліджень природного рекреаційного потенціалу територіальних одиниць регіонів, зокрема районів, проводилось багато, проте внаслідок проведення у 2015–2020 рр. фактично адміністративно-територіальної реформи (створення територіальних громад та укрупнення районів) виникла гостра необхідність дослідження вказаного потенціалу в межах територій окремо взятих ТГ, де раніше такі дослідження не проводилися. Це зокрема стосується й Маневицької ТГ, тепер як частини до 2020 р. однойменного району.

Список використаних джерел:

1. Боярин М. В., Нетробчук І. М. Екологічний стан поверхневих вод басейну річки Стохід. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології* : зб. наук. пр. / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2017. № 3–4 (28). С. 120–129.
2. Волинське обласне управління лісового та мисливського господарства. URL: <https://lisvolyn.gov.ua/> (дата звернення 26.01.2023).
3. Головне управління статистики у Волинській області. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 25.01.2023).
4. Горяня О., Фесюк В. Комплекс заходів підвищення ефективності використання й охорони джерел басейну р. Стир у межах Волинської області. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія : Географічні науки*. 2018. № 10 (383). С. 46–52.
5. Децентралізація влади. URL: <http://decentralization.gov.ua/region/item> (дата звернення 24.01.2023).
6. Екологічний паспорт Маневицького району Волинської області. URL: <https://voladm.gov.ua/article/ekologichniy-pasport-manevickogo-rayonu/> (дата звернення 24.01.2023).
7. Єрко І. В., Мельник Н. В., Качаровський Р. Є., Антипюк О. В. Новітні можливості туристичної атрактивності Камінь-Каширського району Волинської області. *Перспективи розвитку туризму в Україні та світі : управління, технології, моделі* : монографія / за ред. Л. Ю. Матвійчук, Ю. М. Барського, М. І. Лепкого. Луцьк, 2021. С. 314–334.
8. Зузук Ф. В., Колошко Л. К., Карпюк З. К. Осушені землі Волинської області та їх охорона : монографія. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 294 с. URL: <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/13031>
9. Каліновський Д. Рекреаційна привабливість природних водойм Волинської області і можливості їх використання в рекреації та туризмі. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки*. 2013. № 6. С. 43–47.
10. Камінь-Каширська РДА. URL: <http://kamadm.gov.ua/> (дата звернення 25.01.2023).
11. Карпюк З. К., Фесюк В. О., Антипюк О. В., Качаровський Р. Є. Охорона болотних екосистем у мережі природно-заповідного фонду Волинської області. *Шацьке поозер'я в контексті змін клімату* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., присв. 70-річчю від дня нар. проф. Петліна В. М., с. Світязь, 1–3 жовтн. 2021 р. / за заг. ред. В. О. Фесюка. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021. С. 15–21.
12. Карпюк З. К., Фесюк В. О. Природоохоронні мережі Волинської області : монографія. Луцьк : Вид-во «Терен», 2021. 212 с.
13. Карпюк З. К., Фесюк В. О., Антипюк О. В. Природно-заповідний фонд Волинської області : альбом-каталог. Київ, 2018. 136 с.
14. Ковальчук С. І., Качаровський Р. Є., Карпюк З. К., Чижевська Л. Т. Аспекти рекреаційного використання об'єктів ПЗФ басейну р. Оконка. *Актуальні питання науки, освіти та суспільства в умовах сучасних викликів* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 27 грудня 2022 р.). Кременчук, 2022. С. 68–70.
15. Лук'янова Ганна Віталіївна, Полянська Тетяна Олександрівна, Полянський Сергій Володимирович, Чижевська Лариса Тарасівна, Нетробчук Ірина Марківна, Карпюк Зоя Костянтинівна, Качаровський Роман Євгенович. Сучасні можливості природного рекреаційного потенціалу Ратнівської ТГ Волинської області. *Multidisciplinárni mezinárodní vědecký magazín "Věda a perspektivy" je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury Praha, Česká republika: E 24142*. 2022, № 8 (15). S. 171–185. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-8\(15\)-171-185](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-8(15)-171-185)

16. Маневицька територіальна громада. URL: <https://mg.gov.ua/> (дата звернення 24.01.2023).
17. Мельничук М. А., Мороз М. М., Павловська Т. С. Термічний режим повітря у басейні р. Стохід. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень* : матер. XV Міжнар. наук.-практ. конфер. аспірантів і студентів (12–13 травня 2021 року, м. Луцьк). Луцьк : Вежа-Друк, 2021. С. 116–121.
18. Нетробчук І. М., Чижевська Л. Т., Полянський С. В., Карпюк З. К., Мельник О. В., Качаровський Р. Є. Природний рекреаційний потенціал Ковельської ТГ Волинської області. *Scientific researches and methods of their carrying out : world experience and domestic realities* : матер. III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Відень, Австрія – м. Вінниця, Україна. 27 травн. 2022 р. International scientific journal «Grail of Science», № 14–15 (May, 2022) / ГО «Європейська наукова платформа» (Вінниця, Україна) та ТОВ «International Centre Corporative Management» (Відень, Австрія), 2022. С. 702–708.
19. Нетробчук І. М., Ковальчук С. І., Мельник О. В., Карпюк З. К., Чижевська Л. Т., Качаровський Р. Є. Басейн р. Череваха : рекреаційний потенціал об'єктів природно-заповідного фонду. *Innovations and prospects in modern science* : матер. I Міжнар. наук.-практ. конференції, 15–17 січня 2023 р. : зб. наук. праць. Стокгольм, Швеція, 2023. С. 202–208.
20. Паспорт Маневицької громади Волинської області. URL: <https://mg.gov.ua/pasport-teritorialnoi-gromadi-10-59-53-01-12-2022/> (дата звернення 25.01.2023).
21. Петлін В. М., Фесюк В. О., Карпюк З. К. Регіональна екомережа Волинської області. *Український географічний журнал*. 2021. № 2. С. 31–41. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2021.02.031>
22. Полетаєва Л. М., Сафранов Т. А. Рекреаційна ємність територій деяких національних природних парків України. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. 2021. Вип. 35. С. 105–114. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-4224-2021-35-10>
23. Природно-заповідний фонд Волинської області. URL: <http://eco.voladm.gov.ua/category/all/locality=9> (дата звернення 28.01.2023).
24. Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України від № 157–VIII від 05 лютого 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення 28.01.2023).
25. Про природно-заповідний фонд України. Закон України № 2456–XII від 16 червня 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-12>(дата звернення 28.01.2023).
26. Регіональний офіс водних ресурсів у Волинській області. URL: <https://vodres.gov.ua/> (дата звернення 25.01.2023).
27. Стельмах В. Ю., Карпюк З. К., Чижевська Л. Т., Качаровський Р. Є., Нетробчук І. М., Мельник О. В., Полянський С. В. Заболоттівська ТГ Волинської області : сучасний природний рекреаційний потенціал та шляхи його збереження. *Multidisciplinárni mezinárodní vědecký magazín "Věda a perspektivy" je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury Praha, České republika*. 2022. № 12 (19). S. 300–314. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-12\(19\)-300-314](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-12(19)-300-314).
28. Управління екології та природних ресурсів Волинської ОДА. URL: <https://voladm.gov.ua/category/upravlinnya-ekologii-ta-prirodnih-resursiv/1/> (дата звернення 22.01.2023).
29. Чижевська Л. Т., Лавренчук О. М., Качаровський Р. Є., Карпюк З. К., Антипюк О. В. Оцінка сучасного стану водних ресурсів Волині. *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів, 11-12 квітн. 2019 р.* Луцьк, 2019. С. 98–101.
30. Чир Н. В., Єрко І. В., Качаровський Р. Є., Антипюк О. В. Перспективи розвитку туристичної інфраструктури Маневицького району Волинської області. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Географія»*. 2018. № 1. Вип. 44. С. 118–123.

References:

1. Boiaryn, M. V., & Netrobchuk, I. M. (2017). Ecological condition of the surface waters of the Stokhid river basin. *Man and environment. Problems of neoeology: coll. of science*, 3–4(28), 120–129. [In Ukrainian].
2. Volyn Regional Department of Forestry and Hunting. Retrieved 26.01.2023 from <https://lisvolyn.gov.ua> [In Ukrainian].
3. Main Department of Statistics in Volyn Region. Retrieved 25.01.2023 from <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua> [In Ukrainian].
4. Horiana, O., & Fesiuk, V. (2018). A set of measures to improve the efficiency of use and protection of the sources of the Styr river basin within the Volyn region. *Scientific Bulletin of the East European National University named after Lesya Ukrainka. Series: Geographical sciences*, 10(383), 46–52. [In Ukrainian].
5. Decentralization of power. Retrieved 24.01.2023 from <http://decentralization.gov.ua/region/item> [In Ukrainian].

6. Ecological passport of Starovyzhva district of Volyn region. Retrieved 24.01.2023 from <https://voladm.gov.ua/article/ekologichniy-pasport-manevickogo-rayonu/> [In Ukrainian].
7. Yerko, I. V., Melnyk, N. V., Kacharovskiy, R. Ye., & Antypiuk, O. V. (2021). The newest possibilities of tourist attractiveness of the Kamin-Kashir district of the Volyn region. *Prospects of tourism development in Ukraine and the world: management, technologies, models: monograph*. Edited by L. Matviychuk, Y. Barskyi, M. Lepkyi. Lutsk, 314–334. [In Ukrainian].
8. Zuzuk, F. V., Koloshko, L. K., & Karpiuk, Z. K. (2012). Drained lands of the Volyn region and their protection: monograph. Lutsk, 294. [In Ukrainian].
9. Kalinovskiy, D. (2013). Recreational attractiveness of natural reservoirs of Volyn region and possibilities of their use in recreation and tourism. *Scientific Bulletin of the East European National University named after Lesya Ukrainka. Series: Geographical sciences*, 6(255), 43–47. [In Ukrainian].
10. Kamin-Kashirsk RDA. Retrieved 25.01.2023 from <http://kamadm.gov.ua/> [In Ukrainian].
11. Karpiuk, Z. K., Fesiuk, V. O., Antypiuk, O. V., & Kacharovskiy, R. Ye. (2021). Protection of swamp ecosystems in the network of nature reserve fund of Volyn region. *Shatsk Lake in the context of climate change: materials of the VI International scientific-practical conference dedicated to the 70th anniversary of the birth of Prof. Petlin V. M.*, Svityaz village, 1–3 October 2021 / edited by V. Fesiuk. Lutsk: Lesya Ukrainka Volyn National University, 15–21. [In Ukrainian].
12. Karpiuk, Z. K., & Fesiuk, V. O. (2021). Nature protection networks of Volyn region: monograph. Lutsk: Teren Publishing House, 212. [In Ukrainian].
13. Karpiuk, Z. K., Fesiuk, V. O., & Antypiuk, O. V. (2018). Nature reserve fund of Volyn region: album-catalog. Kyiv, 136. [In Ukrainian].
14. Kovalchuk, S. I., Kacharovskiy, R. Ye., Karpiuk, Z. K., & Chyzhevska, L. T. (2022). Aspects of recreational use of the PZF facilities of the Okonka river basin. *Current issues of science, education and society in the conditions of modern challenges: International scientific and practical conference* (Kremenchuk, 27 December 2022). Kremenchuk, 68–70. [In Ukrainian].
15. Lukianova, Hanna Vitaliivna, Polianska, Tetiana Oleksandrivna, Polianskyi, Serhii Volodymyrovych, Chyzhevska, Larysa Tarasivna, Netrobchuk, Iryna Markivna, Karpiuk, Zoia Kostiantynivna, & Kacharovskiy, Roman Yevhenovych (2022). Modern possibilities of the natural recreational potential of Ratnivska TC, Volyn region. *The multidisciplinary international scientific magazine. Multidisciplinárni mezinárodní vědecký magazín "Věda a perspektivy" je registrován v České republice*. State registration number u Ministerstva kultury Praha, České republika: E 24142. 8(15), 171–185. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-8\(15\)-171-185](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-8(15)-171-185)
16. Manevychi territorial community. Retrieved 24.01.2023 from: <https://mg.gov.ua/> [In Ukrainian].
17. Melnychuk, M. A., Moroz, M. M., & Pavlovska, T. S. (2021). The thermal regime of the air in the basin of the Stokhid River. *Young science in Volyn: research priorities and perspectives: materials of the XV International scientific and practical conference of graduate students and students* (12–13 May 2021, Lutsk). Lutsk: Vezha-Druk, 116–121. [In Ukrainian].
18. Netrobchuk, I. M., Chyzhevska, L. T., Polianskyi, S. V., Karpiuk, Z. K., Melnyk, O. V., & Kacharovskiy, R. Ye. (2022). Natural recreational potential of Kovelsk TC, Volyn region. *Scientific researches and methods of their carrying out: world experience and domestic realities: III International Scientific and Practical Conference*, Vienna, Austria – Vinnytsia, Ukraine. 2022, 27 May. [In Ukrainian].
19. Netrobchuk, I. M., Kovalchuk, S. I., Melnyk, O. V., Karpiuk, Z. K., Chyzhevska, L. T., & Kacharovskiy, R. Ye. (2023). The Cherevakha River Basin: recreational potential of the objects of the nature reserve fund. *Innovations and prospects in modern science: material. I International Scientific and Practical Conference*, 2023, 15–17 January: a collection of scientific papers. Stockholm, Sweden, 202–208. [In Ukrainian].
20. Passport of the Manevytska hromada in the Volyn Oblast. Retrieved 25.01.2023 from <https://mg.gov.ua/pasport-teritorialnoi-gromadi-10-59-53-01-12-2022/> [In Ukrainian].
21. Petlin, V. M., Fesiuk, V. O., & Karpiuk, Z. K. (2021). Regional eco-network of the Volyn region. *Ukrainian Geographical Journal*, 2, 31–41. [In Ukrainian].
22. Poletaieva, L. M., & Safranov, T. A. (2021). Recreational capacity of the territories of some national natural parks of Ukraine. *Man and environment. Problems of neoecology*, 35, 105–114. [In Ukrainian].
23. Nature Reserve Fund of Volyn Region. Retrieved 28.01.2023 from <http://eco.voladm.gov.ua/category/all/locality=9> [In Ukrainian].
24. On Voluntary Amalgamation of Territorial Communities. Law of Ukraine No 157-VIII of 05 February 2015. Retrieved 28.01.2023 from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> [In Ukrainian].

25. On the Nature Reserve Fund of Ukraine. Law of Ukraine No 2456-XII of 16 June 1992. Retrieved 28.01.2023 from <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-12> [In Ukrainian].
26. Regional office of water resources in Volyn region. Retrieved 25.01.2023 from <https://vodres.gov.ua/> [In Ukrainian].
27. Stelmakh, V. Yu., Karpiuk, Z. K., Chyzhevska, L. T., Kacharovskiy, R. Ye., Netrobchuk, I. M., Melnyk, O. V., & Polianskyi, S. V. (2022). Zabolotivska TG of Volyn region: modern natural recreational potential and ways of its preservation. *Multidisciplinary mezinárodní vědecký magazine "Věda a perspektivy" is registered in the Czech Republic, 12 (19)*, 300–314. State register of the Ministry of Culture of the Czech Republic. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-12\(19\)-300-314](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-12(19)-300-314). [In Ukrainian].
28. Department of Ecology and Natural Resources of Volyn Regional State Administration. Retrieved 22.01.2023 from <https://voladm.gov.ua/category/upravlinnya-ekologiyi-ta-prirodnih-resursiv/1> [In Ukrainian].
29. Chyzhevska, L. T., Lavrenchuk, O. M., Kacharovskiy, R. Ye., Karpiuk, Z. K., & Antypiuk, O. V. (2019). *Socio-geographical factors of regional development, 2019, 11–12 April*. Lutsk, 98–101. [In Ukrainian].
30. Chyr, N. V., Yerko, I. V., Kacharovskiy, R. Ye., & Antypiuk, O. V. (2018). Prospects for the development of tourist infrastructure in the Manevtsky district of the Volyn region. *Scientific Notes of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series "Geography", 1(44)*, 118–123. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії
23.02.2023 р.

UDC 911.3:338.48(481)

DOI <https://doi.org/10.32782/geochasvnu.2023.2.08>

Artur Zieliński

profesor, doctor habilitowany,

Instytut Geografii i Nauk o Środowisku, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach,

ul. Uniwersytecka 7, 25-406 Kielce

artur.zielinski.kielce@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1672-7776>

SPITSBERGEN – TURYSTYCZNE ODKRYCIE ŚWIATA POLARNEGO

Zarys treści. Spitsbergen, to największa wyspa Archipelagu Svalbard (norweska prowincja), na której znajduje się Longyearbyen (stolica, z m.in. lotniskiem i portem morskim). Na wyspie funkcjonuje jeszcze kilka innych niewielkich jednostek osadniczych. Stwarza to możliwość dogodniejszego poznania nieco szerszej przestrzeni wyspy. Osady te należą do jednych z najdalej na północ zamieszkałych osiedli ludzkich. Celem pracy jest ukazanie tego obszaru jako przestrzeni atrakcyjnej turystycznie i będącej jednocześnie w dobrej turystycznej koniunkturze.

Badania oparto na analizie literatury, źródeł internetowych oraz rozpoznania terenowego, które miało miejsce w 2022 r. Wyniki studiów wykazały, że Spitsbergen cieszy się wzrastającym turystycznym zainteresowaniem, o czym świadczy rozbudowująca się infrastruktura turystyczna oraz wzrost możliwości dotarcia do Longyearbyen, a także przemieszczania się w rejonie tej miejscowości.

Słowa kluczowe: Spitsbergen, Longyearbyen, turystyka, atrakcje turystyczne.

Zieliński Artur. SPITSBERGEN – A TOURIST DISCOVERY OF THE POLAR WORLD

Abstract. Spitsbergen is the largest island of the Svalbard Archipelago (Norwegian province), where Longyearbyen (capital, with, among others, an airport and seaport) is located. There are several other small settlement units on the island. This creates the opportunity to get to know a slightly wider area of the island more conveniently. These settlements are among the northernmost inhabited human settlements. Comfortable and uncomplicated travel, at a reasonable price, has resulted in a rapid increase in the number of tourists in many previously inaccessible places.

In addition, climate change, which can be felt today, as well as prolonged periods of heat and drought, initiate and intensify the risk of fires in many hitherto very popular tourist areas. The increase in the sense of danger among